

(Херсон)

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАУКОВОГО ТЕКСТУ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті показана історія розвитку та формування наукового стилю в англійській мові, досліджені особливості моделі тексту, побудови абзацу, вибір лексики та закономірності синтаксичної організації речень.

Ключові слова: науковий стиль, модель тексту, побудова абзацу, вибір лексики, синтаксична організація речень.

The history of origin and formation of the scientific style in the English language is shown in the article. Peculiarities of the text model, paragraph construction, vocabulary selection, regularities of syntactic organization of the sentence are investigated in it.

Key words: scientific style, text model, paragraph construction, vocabulary selection, syntactic organization of the sentence.

Існування функціональних стилів зумовлено тим, що одну й ту ж саму думку можливо передати словами і написати, використовуючи різноманітні мовні засоби. Зміна забарвлення вираження думки суттєво впливає на сприйняття змісту і визначає різні форми реакції на почуте або побачене.

Стиль наукової прози визначається метою даного функціонального стилю, який призначений для доказу гіпотез, створення нових понять, розкриття внутрішніх закономірностей і відношень між різноманітними явищами. Мовні засоби, які використовуються в науковій прозі, характеризуються об'єктивністю, точністю та відсутністю емоційності. У цьому зв'язку Е.Сепір відмічає, що мова наукової прози являє собою символічну алгебру [4, с.239]. Функціональний стиль наукової прози поділяється на стиль гуманітарних, точних наук і стиль популярної наукової прози [1, с.34].

Мета статті окреслити історію розвитку та формування наукового стилю в англійській мові, охарактеризувати модель будови наукового тексту за комунікативними блоками, дослідити особливості розподілу на абзаци та характерні риси стилю наукової прози в синтаксичній організації речень та виборі лексики.

Зародження функціонального стилю наукової прози англійської мови відноситься до XVI століття. До цього проза (наукова, філософська, дидактична) була в межах латинської мови. В англійській науковій літературі XVI століття будь-яка жанрова диференціація наукової прози була відсутня, всі вони мали форму оповідання. Жанри, що з'явилися, – стаття, трактат, наукова публіцистика – не мали жодних мовних або стилістичних відмінностей. Цьому сприяло, з одного боку, відсутність чіткої диференціації самих наукових дисциплін, а з іншого, – близькість літературно-писемних та розмовних мовних форм.

У XVII столітті починається процес жанрового упорядкування наукових текстів, спостерігається практичне формування жанрів есе, трактату, роздуму, памфлету. У XVIII столітті однією з домінуючих рис наукової англійської прози стає подальша послідовна орієнтація на норми

книжкового письмового мовлення. В цей період складається і жанр монографії, з чітко визначеним членуванням тексту (на книги, частини, глави та ін.) і майже всі інші жанри, що існують сьогодні.

Наукові тексти будуються за нежорсткими моделями, що мають узуальний характер. Заголовний комплекс виконує якнайменше дві функції – ономастичну та контактну-встановлюючу. В заголовний комплекс входить коротка анотація, що дозволяє читачеві скласти враження про її зміст.

Наступним необхідним компонентом наукового тексту є інтродуктивний комунікативний блок (ІКБ), що може бути представлений окремою главою у монографіях або декількома абзацами в статті. Основна функція ІКБ – надати адресату мінімум фонових знань, необхідних для сприйняття даного тексту і визначення необхідності його читання. ІКБ, зазвичай, містить такі відомості: формулювання теми, об'єкта і предмета дослідження, задачі дослідження, зв'язок досліджуваної проблеми з іншими суміжними проблемами, опис структури роботи [3, с.254].

Основні комунікативні блоки (ОКБ) можуть бути представлені главами, а в межах глав, меншими фрагментами – розділами, параграфами, цифровими розбивками та ін. Зміст ОКБ може бути різним. В більшості випадків один із початкових ОКБ, розмір якого може змінюватися від глави до абзацу, присвячується історії питання, тобто висвітленню основних положень та ідей, що вже були сказані з даного питання до написання роботи. Висвітлення історії питання будується на основі одного з двох принципів – хронологічного або тематичного. Хронологічний принцип використовується в тих випадках, коли кількість робіт з даної проблеми відносно невелика. Тут основна увага приділяється опису того, як та чи інша ідея розглядалась і трактувалась в історії даної науки. Тематичний принцип використовується в тих випадках, коли кількість робіт з цього питання досить велика; в цьому випадку виражені думки трактування групуються за ознаками подібності, а потім зіставляються між собою. Кінцеві комунікативні блоки (ККБ) – висновок, післямова – є стислим формулюванням найбільш загальних висновків дослідження, тут же можливе зазначення подальшого напрямку досліджень в даній області [3, с.255].

Надзвичайно жорстким в стилі наукової прози є розподіл мови на окремі частини – абзаци. Принципи логічної побудови абзаців у цьому стилі знаходять своє максимально чітке здійснення. Кожен абзац у стилі наукової прози прагне продовжити думку попереднього абзацу, часто безпосередньо впливає з нього і має сполучні елементи. У кожному абзаці можна легко виділити основну думку. Кожен абзац являє собою більш-менш закінчену одиницю висловлювання. Для стилю наукової прози характерним є виділення головного, основного з маси фактів, що повідомляються. Це досягається рядом синтаксичних прийомів, в яких принцип підпорядкування речень збігається з вимогами логіки, тобто головна думка міститься в головному реченні, підпорядкована думка – в додатковому. Додаткові міркування, що не мають безпосереднього відношення до даного вислову з'являються у вигляді вступних зауважень і пропозицій, часто виділяються знаком тире.

З точки зору синтаксичної організації стиль наукової прози характеризується точно визначеною системою сполучникового зв'язку, що впливає з суворої логічно послідовної системи викладу. Ця розгорнута система зв'язку призвела до виникнення зворотів прийменникового і прислівникового характеру, які стали вживатися в синтаксичних функціях сполучних елементів мови. Саме в цьому стилі мови відбулася поступова десемантизація таких слів, як consequence, result, connection та інших в таких поєднаннях як in consequence of, as a result, in connection with та ін. У стилі наукової прози знаходить своє найбільш яскраве вираження логічний синтаксис, на відміну від емоційного синтаксису художньої мови. Не тільки сполучниковий зв'язок висловлює чіткі логічні взаємозв'язки

окремих частин висловлювання. Значну роль у цьому відношенні в англійській науковій прозі відіграють дієприкметникові, герундіальні та інфінітивні звороти. Однак, на відміну від стилю газетних повідомлень і газетних статей, в яких стислість викладу викликається умовами комунікації, в стилі наукової прози стислість не є характерною рисою стилю. Навпаки, всебічність і переконливість доказів висунутих положень нерідко вимагає розгорнення викладу.

Система синтаксичного сполучникового зв'язку вельми своєрідно використовувалася в ранні періоди розвитку цього стилю, в періоди загального становлення системи функціональних стилів англійської літературної мови. Бажання автора наукових трактатів виявити взаємозв'язок, взаємозалежність і взаємозумовленість фактів, з якими їм доводиться мати справу, приводить їх іноді до непомірного користування засобами сполучникового зв'язку, що, в кінцевому підсумку, тягне за собою довгі абзаци.

Для мови наукової прози велике значення мають структурні типи речень. Серед них прийнято виділяти стверджуючі, аргументуючі, формулюючі. Наукова гіпотеза, припущення, прогноз повинні базуватися на вже відомих фактах, визначених і систематизованих. Тому, кожний уривок наукової прози зі стверджуючих постулатів, самоочевидні і не вимагають доказів. Посилання на ці факти мають попередній характер і вводять власне авторські думки та аргументи. Підсумки розвитку думки підбиваються у формулюючій частині як результат дослідження. В ході викладу автор може посилатися на інші наукові джерела, які ілюструють факти, логічно зв'язані з основним змістом.

Безособовість наукової прози вважається типовою якістю даного функціонального стилю. Ця риса створюється використанням значної кількості пасивних конструкцій. Наукові експерименти зазвичай описуються в пасивному стані. Пасивні конструкції входять в усталені нормативні моделі синтаксису наукового мовлення. Вони зазвичай використовуються з дієсловами: suppose, assume, presume, conclude, infer, point out, наприклад: It should be pointed out; It must not be assumed; It must be emphasized; It can be inferred. Існує суттєва відмінність у синтаксичній організації речень у природничо-технічних і гуманітарних науках. Частота використання пасивних конструкцій у точних науках вище, ніж в гуманітарних, в силу того, що методи дослідження в останніх менш об'єктивні. У точних науках чимало постулатів приймаються апріорі і не вимагають коментарів.

Відбір лексики в стилі наукової прози підпорядковується одній основній задачі: адекватно донести до читача описуване явище в різноманітті ознак, що характеризують це явище. Тому слова, які використовуються для вираження думки в науковій прозі мають одне, зазвичай провідне, предметно-логічне значення. Взагалі, найбільш характерним для стилю наукової прози є використання слів в основних предметно-логічних значеннях. У цьому стилі слова рідко використовуються в переносних та інших контекстуальних значеннях.

Образність, як правило, не властива стилю наукової прози. Тому в ній рідко можна зустріти метафори, метонімії, гіперболи, порівняння та інші засоби створення образності. Однак, це не означає, що в наукових творах взагалі не зустрічається подібна лексика. На відміну від стилю ділових документів, де образність виключається як явище, що порушує стиль, і на відміну від стилю художнього мовлення, в якому образність стає найбільш характерною ознакою, в стилі наукової прози образність – не обов'язковий допоміжний засіб. Образність в науковій прозі – це засіб прояву індивідуальної манери викладу, який сам по собі не є обов'язковим для стилю наукової прози. Образність зазвичай посилює, відтіняє вже аргументовану логічно думку.

У зв'язку з такою особливістю вживання лексики в стилі наукової прози, в ньому виробляється відповідна спільна для всіх наукових робіт риса – термінологічність. Іноді загальнонавчені слова

стають термінами у зв'язку з особливим характером їх вживання в науковій роботі. Використання термінів специфічно для кожної галузі знань. В жодній сфері людської діяльності не виникає так багато нових слів як у науці. Необхідність занурення в суть речей і явищ породжує нові поняття, які потребують нових слів для їхнього найменування. Звісно, що розвиток науки супроводжується збільшенням кількості нових термінів. Слова, які використовуються в науковому стилі, завжди тяжіють до використання в їхньому первинному логічному значенні. Проте, такі слова як “радіо”, “телевізор”, “комп'ютер” стали загальноновживаними і втратили термінологічний характер. В зв'язку з тим, актуальним є висловлювання В. Фостера про те, що наука має великий вплив на мову взагалі [2, с.12]. Терміни зазвичай однозначні і не мають контекстуального значення. У сучасному науковому мовленні спостерігається цікаве явище – обмін термінами між окремими галузями науки. Самодостатність окремо взятої галузі знань відійшла в минуле. Співробітництво спеціалістів у споріднених і неспоріднених науках виявилось успішним і має своїм результатом обмін термінології: ізоморфізм, аломорфізм, опозиція, нейтралізація, транспозиція, валентність. Як видно з наведених прикладів терміни точних наук знайшли застосування в лінгвістиці.

Характерною рисою наукової прози є також утворення неологізмів. В жодному стилі літературної мови немає таких сприятливих умов для виникнення неологізмів, як в науковій прозі. Нові поняття, які з'являються в результаті досліджень, постійно вимагають нових слів для їх позначення. Особливо часті випадки новоутворень за допомогою афіксації і конверсії. Стиль наукової прози завжди залишиться невичерпним джерелом виникнення нових слів, словосполучень і нових відтінків значень вже існуючих слів. На відміну від неологізмів, що з'являються в живій розмовній мові і в газетно-публіцистичному стилі, неологізми, що з'являються в стилі наукової прози, виявляються значно стійкішими. Залежно від того, наскільки широко те чи інше наукове відкриття стає відомим широким масам, слова – неологізми, які їх позначають, входять до фонду загальноновживаної лексики або залишаються в обігу лише у вузькій області, де виник такий неологізм. У стилі наукової прози виробляється особлива, загальна для багатьох різновидів цього стилю, наукова фразеологія, наприклад: *rate of interest, to secure for money, frontal development, property and quality.*

Таким чином, стиль наукової прози оформляється як різновид літературної мови і до кінця XVIII століття поступово звільняється від апріорності, характерної для манери викладу есе у зв'язку з тими конкретними завданнями, які наука ставить перед собою. Стиль наукової прози в сучасній англійській мові характеризується використанням літературно – книжкових слів, термінів, неологізмів, типовими формулами зв'язку між ними, особливостями синтаксичної організації речень, композиції абзацу та тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Galperin I.R. Stylistics. – М.: Higher School, 1977.
2. Foster B. The Changing English Language, N. – Y.: Penguin Books, 1977.
3. Мороховский А.Н. Стилистика английского языка. – К.: Вища школа, 1991.
4. Sapir E. Language, N. – Y., 1921.